

DESPRE MINCIUNĂ

Rațiuni sociale, psihanalitice, spirituale, etice,
criminologic-judiciare



Alin Leș este doctor în psihologie criminologică la Universitatea din București și profesor universitar asociat la Universitatea din Pitești, unde predă „Psihologie judiciară și criminologică”. Specializat în criminologie, analiză psiho-comportamentală și detecția minciunii, autorul este promotorul psihologiei criminologice în România. Alin Leș este cunoscut pentru bazele științifice de studiu ale sexualității normale și a agresorilor sexuali violatori în România prin intermediul fantasmelor sexuale, cât și pentru *Chestionar de Evaluare a Fantasmelor Sexuale* (CEFS).

ALIN LEȘ

DESPRE MINCIUNĂ

Rațiuni sociale, psihanalitice, spirituale, etice,
criminologic-judiciare



EDITURA UNIVERSITARĂ
București, 2020

CUPRINS

Cuvânt introductiv	9
--------------------------	---

I. Rațiuni sociale

1. Minciuna și hormonii (ne)sincerității	15
2. Minciuna în agora relației	16
3. Minciuna și emoția.....	17
4. „Voința minciunii”: floarea filosofală.....	18
5. Minciuna și contextul.....	19
6. Minciuna are caracter fluid.....	20
7. Minciuna: între apărare și atac	21
8. Minciuna și Rostul Celuilalt	24
9. Minciuna și integritatea	25
10. Ce se întâmplă cu promisiunea minciunii care nu se onorează?	26
11. Evoluția minciunii pe fond agresiv.....	28

12. Minciuna și sănătatea mentală.....	30
13. Minciuna și morala	31
14. Implicațiile minciunii în a deveni	32
15. Adevăr sau minciună?	34
16. Profilul psiho-social al minciunii maligne..	38
17. Minciuna ca mecanism de supracompensare	45
18. Minciuna ca efect de eludare prin supraaglomerare.....	47
19. Minciuna ca și compromitere de sine	49

II. Rațiuni psihanalitice

20. Cauzalitatea din conținutul minciunii	53
21. Minciuna și psihanaliza	54
22. Minciuna și autoamăgirea	55
23. Autosabotarea este o formă perversă a anxietății și a minciunii	56
24. Minciuna și ambivalența afectivă.....	57

25. Minciuna și nevrozele versus psihozele.....	59
26. Minciuna ca stereotip.....	61

III. Rațiuni spirituale

27. Minciuna și religia.....	65
28. Prim-caracterul minciunii.....	66
29. Minciuna și „starea de adevăr”	67
30. Minciuna și devianța.....	68

IV. Rațiuni etice

31. Etica minciunii	71
---------------------------	----

V. Rațiuni criminologic-judiciare

32. Minciuna și anxietatea severă în context criminologic/judiciar/forensic	75
Referințe bibliografice	79

CUVÂNT INTRODUCȚIV

A scrie analitic pe orice subiect implică un risc enorm. Cititorii se pot lega de anumite cuvinte, fraze, exprimări. Riști să-ți fie criticat stilul și firul roșu al scrierii. Bizar, dar riști ca textul să-ți fie repudiat încă de la citirea primelor rânduri. Inclusiv această carte prezintă un astfel de risc.

Minciuna este tratată fie academic (Paul Ekman) sau teologic (fericitul Augustin), fie filosofic-moral (Sam Harris), psihoterapeutic (Yalom) sau psihologic-psihiatric-teologică (Scott-Peck). În orice caz, găsești puncte de vedere comune sau chiar uimitoare (în special la Scott-Peck). Ca psihiatru, Scott-Peck aduce în fața ochilor latura spirituală, teologică a efectelor minciunii și pune accent pe mântuire. N-ai zice că e ceva firesc. Dar este firesc, atâta vreme cât atinge sufletele milioaneilor de cititori care îi downloadează cartea de pe diferite site-uri.

Cartea mea este la fel de periculoasă ca a lui Scott-Peck, „Psihologia minciunii”. Poate nu la fel de concisă și cu mesaj clar în permanență, dar ancorată puternic în stilul analitic. Îmi place să

analizez de la distanță ceea ce observ. Și să reflectez, cumva *integrativ*, modul în care putem înțelege un fenomen precum minciuna. E dificil să scrii despre minciună într-o țară în care progresul este aproape mimetic. Cei care încearcă să urce pe scara ierarhică a valorilor știu cel mai bine cât de greu este. Trebuie să faci față unor condiții dure de triere socială și, și mai mult, să faci și față schemelor și măștilor răului.

Tind să cred că minciuna reflectă o schemă despre viață. Dar nu una universală, cât una ancorată în acel tip de emoție care generează contextul. Sau, contextul solicită un anumit tip de emoție ce implică minciuna. În ambele cazuri, minciuna este construită pe un tip de emoție. De exemplu, minciuna aferentă emoției anxietății este o minciună naturală, defensivă, care cucerește prin compensare. Dacă ai fost un copil abuzat emoțional și psihologic, dar și bătut fizic în copilărie și adolescență, minciuna – când se va ivi – va purta atât amprenta furiei, cât și pe cea a angoasei. Sunt convins că pentru o parte dintre voi nu spun lucruri noi. Ce vreau să subliniez este puterea mizei care motivează un comportament mincinos. În spatele mizei se află întotdeauna un cârd de stări sufletești fie limpezi ca apa din Marea Egee, fie putrezi ca merele din cazanul cu borhot. Ca profil de bază, minciuna este un mix de

limpede-putred care asezonaază diferite tipuri de emoții, în funcție de context, conjunctură, situație.

În alt perimetru, minciuna agresivului implică agresivitatea, dar și mânia (furia), dorința de a eluda legea sau normele sociale, deficite neuronale sau neuro-hormonale etc. Miza reușitei este atât de puternică încât minciuna ia forma fie a omisiunii, fie a comisiunii. Minciuna agresivului implică expresia zâmbetului lasciv, de domnișoară sau femelă care încurcă planurile și care este dispusă să riște și să joace cu cărțile pe față. Mincinosul pasiv-agresiv devine mototol când simte că a pierdut teren, dar și hipomaniacal când simte că trebuie să dovedească ceva în discurs.

Faptul că am ales să scriu despre minciună nu este aleator. Scriu despre minciună pentru că vreau să contribui la o viață mai bună pentru semenii mei. Știu că dacă nu reușești să o identifici, îți va fi dificil să o probezi. Este important să trăiești cât mai acurat, dar și să fi trecut prin perioade în care ai mințit. Minciuna nu poate fi înțeleasă de la un amfiteatru virtual de unde se dau lecții de morală și etică. Dar o minciună morală poate fi înțeleasă dacă înțelegi că minciuna este una dintre fantomele din creier („Fantomele din creier” este una din cărțile lui V.S. Ramachandran scrisă împreună cu Sandra Blakeslee). Adică una din realitățile construite pe baza unor emoții, în sensul în care „creierul meu a

construit experiența emoției” (Feldman Barrett, 2017, p. 15).

În cazul minciunii, toate cazurile în care am fost nevoiți să mințim au condus la a experimenta anumite emoții: frică, teamă, furie, răzbunare, neputință, umilire, incompetență, slăbiciune, inadaptare, agresivitate. Acest complex de emoții se cristalizează în timp sub forma unor nucleii centrali care ne direcționează acțiunile într-o direcție anume. Acest gen de minciună, de exemplu, va duce atât la un comportament submisiv în cuplu, dar și la unul de „rățoie”. Pentru că minciuna construită emoțional din frici, furii, neputințe, umiliri, agresiuni se va exprima fie prin mecanisme de apărare (defensive), fie prin cele de adaptare (coping). În ambele cazuri, emoția este construită din felul în care creierul nostru, prin mediu, a decis să-și realizeze designul propriu de exprimare comportamentală.

Autorul
20 octombrie 2020
București

I. RAȚIUNI SOCIALE

1. Minciuna și hormonii (ne)sincerității
2. Minciuna în agora relației
3. Minciuna și emoția
4. „Voința minciunii”: floarea filosofală
5. Minciuna și contextul
6. Minciuna are caracter fluid
7. Minciuna: între apărare și atac
8. Minciuna și Rostul Celuilalt
9. Minciuna și integritatea
10. Ce se întâmplă cu promisiunea minciunii care nu se onorează?
11. Evoluția minciunii pe fond agresiv
12. Minciuna și sănătatea mentală
13. Minciuna și morala
14. Implicațiile minciunii în a deveni
15. Adevăr sau minciună?
16. Profilul psiho-social al minciunii maligne
17. Minciuna ca mecanism de supracompensare
18. Minciuna ca efect de eludare prin supra-aglomerare
19. Minciuna ca și compromitere de sine

1. Minciuna și hormonii (ne)sincerității

Minciuna devine autoritate pentru intrinsec (doar) atunci când raportul dintre ea și sinceritatea subiectivă se inversează. Indici ai comportamentului sincer găsim la sfinți, mucenici, ascetici. Indici ai comportamentului simulat (nesincer) găsim din ce în ce mai des pentru că orice om minte, orice om plânge, chiar dacă nu orice om eliberează hormonii minciunii atât de natural. Să-l denumim mincinosul „inconștient” hormonal.

2. Minciuna în agora relației

Minciuna nu devine capodoperă întâmplător. Combustibilul ei rămâne un soi de sacrificiu confuz ce-ți dă posibilitatea să speri suplimentar și să suferi inconștient. Cine este prins mințind mai mult de trei ori, nu are conștiință (Martha Stout). Un astfel de om nu suferă în sensul clasic al termenului. Suferința sa activează în non-afectivul pe care, disperat, și-l ascunde în actul de a minți. Ori actul de a minți, aici, este pur. Dar nu pur în sensul purității de poți vedea prin el, ci pur în impuritatea sa. Paradoxal? Deloc! Numai cine n-a mințit mai mult de trei ori într-o relație (de orice fel ar fi ea), n-a simțit starea pură dată de minciuna ce și-a atins ținta. Poate minciuna nu te dezmente pe termen scurt, dar te eviscerează pe termen mediu și lung. Un calup de forțe negative – la un moment dat – te vor „spânzura” prin deciziile pe care nu le-ai luat la timpul potrivit. Dar cum nu te temi de minciună...

3. Minciuna și emoția

Minciuna exersează (în) spațiile cognitive mai facil ceea ce exersează în cele emoțional mai dificil. Minciuna poate simula o cogniție, o frază, săptămâni de idei, ani de cuvinte, dar nu poate simula la infinit emoția. Cea din urmă rămâne panaceul universal de care are nevoie oricine. Ca individ, te oprești în social. Ca persoană, o faci în emoție. Însă minciuna ori (a) a depășit emoția, ori (b) a călcat-o în picioare demult. În niciun caz în același timp.

Vioara întâi a timpului poate fi minciuna atâta vreme cât din „Eu” și „Tu” rezultă nu „Noi”, ci ori „Eu”, ori „Tu”. Ori emoția n-a dormit niciodată bine în egoism. Cum nici egoismul nu și-a „înstrăinat” specificul emoției autentice.

4. „Voința minciunii”: floarea filosofală

Complicele unei nevoi mincinoase stă întotdeauna în filosofia minciunii. Cum să poți concura cu adevărul devreme ce sinceritatea persoanei a fost infestată cu floarea nou descoperită – „Voința minciunii”? Omul nu refuză minciuna nu pentru că psihismul său n-o poate suporta, ci pentru că – fără ea –, ar fi mai puțin cu o lojă. Noutatea nu se arată doar în faptul că minciuna e ancorată în emoție, ci că aceeași minciună își sacrifică non-substratul pentru a vida ea însăși. Astfel, minciuna depășește tabloul patimii siderate și intră în conflict cu nevoia de-a nu avea nevoie de adevăr.

5. Minciuna și contextul

Minciuna ca o caracteristică fixă și distributivă sieși în imperiul ce-l deține. O fașă de viziune în detrimentul ideii de adevăr care mijeste în fiecare ca o lumânare ce nu se stinge niciodată. Chiar dacă ceea ce noi numim conștiință, dispore. Dreptul de uzufruct în cazul adevărului este chemat în instanța lui „eu-tu” să se impună ca element decisiv. Nu minciuna poate fenta ceva, ci cel care o mânduiește. Așa că minții umane nu trebuie să-i oferi contextul minciunii. Îl va căuta, oricum. Dimpotrivă! Trebuie să-i oferi sensul pe care asceza i-o dă unui post, de exemplu. Adică rugăciune, mâncare cumpătată în gramaj, atitudine critică și vitală în fața noului context, sexualitate înspre nu (sau împletită cu gândul că Dumnezeu veghează la acest nou exercițiu al tău), gânduri-daruri (nu gânduri-jertfe).

6. Minciuna are caracter fluid

Minciuna este fluidă, nu statică. Nu are astâmpăr nu pentru că dinamica ei denotă cunoașterea multora, ci din cauză că lumea se află într-o permanentă mișcare, în permanente interese.